

ДОСЛІДЖЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ НА ПОДІЛЛІ

О. А. МАЛОГОЛОВКА

Гуманізація суспільства, яка триває з часів Ісуса Христа, на сьогодні вимагає формування нових форм відносин суспільства і таких його членів, як особи з обмеженими можливостями. На тлі прагнення людства до покращення якості життя попередні спроби створення окремих інтернатів, навчальних закладів, виробництв, навіть максимально адаптованих для інвалідів, не призвели до повноцінного вирішення їх (і суспільства, і інвалідів) проблем. Сама спільнота інвалідів не є однорідною і сталою настільки, щоб могла свідомо виділити себе із макросередовища, створивши своє, унікальне мікросоціальне. Якщо врахувати повне визначення стану здоров'я, як стан духовного, психічного фізичного, соціального та екологічного благополуччя, то об'єктивна оцінка суспільства визначить його тотально хворим і неповноцінним. Офіційна статистика демонструє високий рівень інвалідності суспільства та його неухильне зростання [5, 13]. Розуміння того, що відмінності умовно повноцінної людини від інваліда не більші, ніж расові, статеві чи вікові, призводить до необхідності повернення осіб з особливими потребами у товариство більшості, потреби якого просто дрібніші і різноманітніші. У зв'язку із цим перед будь-якою державою, яка себе декларує гуманістично цивілізованою, стає низка проблем з адаптації її (держави) до потреб осіб з обмеженими можливостями. Найпростіші із цих завдань матеріальні: конструювання пандусів, ліфтів, транспорту тощо. Значно складніше створити і профінансувати навчальні, соціальні і виробничі заклади (підрозділи) з відповідним складом педагогів, чиновників, менеджерів. Найскладнішим виявляється завдання сформуванню, вихованню суспільства дружнє до слабших і обділеніших співвітчизників, що зумовлено обопільними факторами. З одного боку з точки зору суспільства, інваліди – прошарок, який напружує державний і персональний бюджет, естетичні почуття і гуманістичну сутність здорових людей. З іншого боку наявність вади здоров'я формує відчуття неповноцінності і відчуженості, уособленості і апатичної пасивності, але разом із тим і рентні установки.

Взаємовигідне подолання проблеми полягає в активізації осіб з обмеженими можливостями і їх соціалізації через створення співдружнього соціального середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Україна має значні успіхи спортивної активності інвалідів [8] при низькому забезпеченні цієї активності, що зумовлює низьку залученість широких верств осіб з особливими потребами. Одним з інструментів залучення інвалідів до активної соціальної позиції є підвищення привабливості цієї активності. В цьому плані поряд із спортивним напрямком, особливо ефективним виявляється фізкультурний та популяризація активного дозвілля, яким є туризм. Туризм – це безмежне поле привабливої активності різного ступеня навантаження [7] від all inclusive на турецькому пляжі до найскладніших і найекстремальніших підкорень, світовий досвід яких яскраво символізує рівень сучасних реабілітаційних технологій. Аналіз регіонального розвитку спортивно-оздоровчого туризму в Україні показав, що практично в усіх кутках країни є умови для його розвитку [3].

У межах вітчизняної туристичної галузі чітко визначився окремий вид діяльності – спортивно-оздоровчий туризм. За видами він поділяється на: пішохідний, гірський, водний, лижний, спелеотуризм, велосипедний, вітрильний, авто-, мототуризм, кінний та їх поєднання [10]. В останній час зростає популярність нових напрямів спортивно-оздоровчого туризму – екстремального, пригодницького, наддалеких вітрильних та інших подорожей, проведення комбінованих за видами туризму походів. Спортивно-оздоровчий туризм за своїми цілями може мати спортивну, пізнавальну, навчальну, дослідницьку, екологічну спрямованість і їх поєднання [4, с. 11].

27-29 жовтня 2016 року на базі Уманського державного педагогічного університету відбувся вперше в Україні I Міжнародний науково-практичний симпозіум „Актуальні проблеми впровадження інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму в Україні” [5]. Інклюзивний туризм передбачає різні види реабілітації, а саме: медичну, психологічну, психолого-педагогічну, професійну, трудову, фізкультурно-спортивну, фізичну, соціальну, а також соціальні послуги і соціально-побутові заходи [5]. Готуючи інваліда до туристичної подорожі йому не відкривають

нічого нового, забезпечуючи адаптуючими пристроями, як і фізично повноцінний, досвідчений мандрівник забезпечує себе різноманітною екіпіровкою і гаджетами, що захищають його у некомфортних умовах природного оточення. Тому підтвердженням є вітчизняний та світовий досвід участі в усіх видах спорту і туризму. Дбайливе ставлення до навколишнього середовища є важливим соціальним, державним і міжнародним завданням, вирішення якого створює потужну мотивацію для соціальної активності осіб з особливими потребами. Екстремальність умов зумовлює, відмінну від тепличних, систему самоорганізації людини, мобілізуючи духовні, вольові, інтелектуальні, фізичні ресурси [9].

Із усього туристичного різноманіття нами вибраний екологічний вітрильно-весільний туризм. Його переваги: 1) естетична привабливість вітрильництва, 2) широкий спектр дозованості фізичного навантаження, 3) комплексність навантаження фізичного, розумового, емоційного, активація знань і досвіду, 4) екологічність, 5) включеність у вирішення соціально значимих екологічних завдань, 6) інформативна й духовна насиченість подорожі, 7) командна форма активності.

Метою роботи стало дослідження умов доступного регіону для інклюзивного екологічного вітрильного туризму та соціального потенціалу міста Хмельницького. Первісно авторами визначені такі напрямки дослідження: 1) рівень потреби – кількісний і якісний склад реципієнтів; 2) природні ресурси – наявність, доступність, різноманітність, привабливість, соціально-економічні чинники (ціни, інфраструктура); 3) потенціал супроводу – наявність мотивованої команди фахівців (психологів, реабілітологів, тренерів); 4) наявність технічних засобів – вітрильні човни тощо; 5) колаборативний (співдружний) потенціал – наявність команди досвідчених спортсменів, туристів, готових до співпраці за інклюзивними формами; 6) характер і потреба специфічних індивідуальних адаптуючих пристроїв.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення, метод соціологічного опитування.

Результати дослідження та їх обговорення: за першим напрямком було вибрано групу студентів із вадами слуху, які зацікавились практичним опануванням навичок вітрильних подорожей. За опитуванням додатковими мотиваціями були: професійна, оздоровча.

Доступною зоною реалізації дослідження обрано Подільський регіон, який включає Вінницьку, Тернопільську та Хмельницьку області, характеризується невисоким рівнем промислового розвитку, порівняно сприятливою екологічною ситуацією і значним потенціалом рекреаційних ресурсів. Сакральньо-рекреаційний потенціал Поділля є безперечним за тим лише фактом, що тут, у басейні Дністра і Південного Бугу, існувала найбільш розвинена із усіх первісних землеробських культур – культура Трипілля-Кукутень (V-II тис. до н.е.) [1, 2]. Подільський регіон має значні можливості щодо створення потужного рекреативного комплексу [6]. В першу чергу, це стосується природно-ресурсної бази, яка налічує 73 об'єкти (6,1% від загальнодержавних) та культурно-історичних ресурсів у кількості 383 (9,2% від загальнодержавних). Природні ландшафти для розвитку рекреації знаходяться майже на всій території та займають 765,9 тис. га (10,9% площі регіону). Особливе місце в рекреаційній привабливості належить лісовим та водним об'єктам. Площа лісів регіону становить 805,5 тис. га, що складає 10,4% площі лісових масивів України. Загальна довжина річок - 27,1 тис км (13,% від загального показника по країні). Найбільшими та найбільш використовуваними з рекреаційними цілями є річки Дністер, Південний Буг, Збруч, Случ, Горинь та інші. З рекреаційною метою в регіоні використовуються ставки, їх кількість (5893) та площа водної поверхні (40,4 тис. га) є однією із найбільших в Україні. Об'єкти природно-заповідного фонду займають площу 419,5 тис. га (6,9% площі регіону) [12].

Фаховий потенціал Хмельницького інституту соціальних технологій (наявність спеціалістів із психології, соціальної роботи, спорту, реабілітації) зумовлює високий потенціал супроводу впровадження інклюзивного туризму.

Сприятливим фактором впровадження є українська ментальність, яка передбачає чуйність до людського горя і, відтак, готовність, апріорі, до формування співдружного середовища. Хмельницьким інститутом соціальних технологій була визначена громадська організація (Хмельницький інститут духовного, психічного, фізичного, соціального здоров'я та екології людини), одним з напрямків діяльності якої є природозахисний, фізкультурно-оздоровчий варіант морського багатоборства, екологічний вітрильно-весільний туризм, популяризація України через її історію. Організація являє собою співдружній колектив досвідчених прихильників активного відпочинку, забезпечений необхідними плав-засобами. Між громадською організацією і Хмельницьким інститутом соціальних технологій укладений договір про співпрацю в напрямку розвитку інклюзивного вітрильно-весільного туризму.

Світовий досвід інклюзивного туризму, досягнення вітчизняного параолімпійського руху, наявні поодинокі зародки інклюзивного туризму в Україні, наявний адекватний рекреаційний потенціал Поділля, наявний науковий і професійний потенціал реабілітації, наявна співдружність

команда громадської організації дозволяють впроваджувати і розвивати різноманітні програми інклюзивного туризму, зокрема екологічно-вітрильного.

Наступні етапи впровадження програми дослідження висвітлять проблеми і особливості інклюзивного вітрильного туризму, що будуть підлягати аналізу. Подальше розширення кількісного і якісного складу реципієнтів поставить нові завдання для досліджень. Науково-практичний інтерес являють характер змін усіх учасників проекту, як осіб з обмеженими можливостями, так і команди супроводу, і команди колаборантів. Очікуваним результатом також є створення науково-практичної і методологічної бази розвитку адаптивного вітрильного спорту, морського багатоборства, активного туризму, забезпечення транспортної доступності та адаптації туристичних маршрутів, розробка нормативно-правового забезпечення, методичної й інформаційної бази, системи підготовки фахівців, фінансування, співпраця державних та громадських організацій у формуванні інклюзивного суспільства. Створення дружнього середовища збільшить туристичну привабливість України, адже 7% туристів світу — люди з особливими потребами. Формування повноцінного цивілізованого суспільства передбачає залучення і активізацію всіх його верств, включаючи осіб, можливості яких помітно, але відносно обмежені

Список використаної літератури:

1. Бурдо Н. Б. Населення раннього етапу Трипільської культури межиріччя Дністра та Південного Бугу / Н. Б. Бурдо. – К., 1993.
2. Відейко. М. Ю. Трипільська культура / М. Ю. Відейко. // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – К. : Наук. думка, 2013. – Т. 10 : Т – Я. – С. 153–155.
3. Годя І. М. Спортивно-оздоровчий туризм у світі й Україні : соціальний та економічний аспекти / І. М. Годя // Гілея : науковий вісник : Збірник наукових праць. – К., 2016. – Випуск 114 – 2016.
4. Дехтяр В. Д. Основи оздоровчо-спортивного туризму / В. Д. Дехтяр. – К. : Науковий світ, 2003. – 203 с.
5. Лепський В. В. Інклюзивний туризм як вид реабілітації : наукове обґрунтування та перші кроки на шляху втілення у життя. / В. В. Лепський, Л. Ю. Науменко, І. С. Борисова, та ін.// Український вісник медико-соціальної експертизи. – № 4 (22). – 2016. – С. 48–52.
6. Мицкан В. Характеристика водних туристичних маршрутів Дністром / Мицкан В., Мицкан Б., Жирак Л. // Вісник Прикарпатського університету : зб. наук. пр. – Івано-Франківськ, 2007. – Вип. 4. – С. 36–43.
7. Охріменко А. Г. Удосконалення територіальної організації рекреаційного комплексу Подільського регіону / А. Г. Охріменко. – К., 2001. – 18 с.
8. Передерій А. В. Місце адаптивного спорту в міжнародній Олімпійській системі : [Лекція з навчальної дисципліни адаптивний спорт. рукопис.] / А. В. Передерій. – 2015.
9. Серкіз Я. І. З Історії українського мандрівництва / Я. І. Серкіз // Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. Проблеми розвитку туризму в Україні і завдання відновлення історичної пам'яті. – К., 2004.
10. Сургай О. Основні види спортивно-оздоровчого туризму та 6 його функції / Олена Сургай // Молода спортивна наука України, 2009. – Т.4. – С. 188–192.
11. Федотов Ю. Н. Спортивно-оздоровительный туризм : [учеб.] / Ю. Н. Федотов, И. Е. Востоков. – М. : Советский спорт, 2008. – 464 с.
12. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія / Н. В. Фоменко. – К. : Центр навчальної літератури, 2007.
13. Чайковський М. Є. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з молоддю з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня док. пед. наук. / М. Є. Чайковський. – Старобільськ, 2016. – 46 с.